

вого. За наявності такого мотиву самостійне навчання перестане бути для студента тягарем, а все більше приносить відчуття морального задоволення від того, що він займається творчою працею.

Майбутнім професійним психологам вкрай потрібні знання й уміння із різних сфер практичної психології. Іноді практичний психолог має давати консультації у складних випадках, наприклад, при психологічній реабілітації людей у разі порушення їх прав і свобод. Студенту-психологу потрібно вчитися орієнтуватися у правових ситуаціях і вміти їх аналізувати. Професійний психолог іноді може виступати в ролі психолога-експерта в суді чи при слідчих діях працівників міліції і прокуратури, де необхідно бути компетентним у психолого-правових питаннях (вони зазвичай вивчаються правознавцями з юридичної психології, але з психологічного боку правознавці мають підготовку не таку ґрунтовну, як психологи-професіонали).

Література

1. Бадмаев Б.Ц. Методика преподавания психологии : учебно-метод. пособие для преподавателей и аспирантов вузов / Б.Ц. Бадмаев. – М. : ВЛАДОС, 1999. – 304 с.
2. Выдрин В.М. Введение в специальность : учебное пособие институтов физической культуры / В.М. Выдрин. – 2-е изд., перераб. – М.: ФиС, 1980. – 119 с.
3. Коротяев Б.И. Учение – процесс творческий, книга для учителя: Из опыта работы / Б.И. Коротяев. – М. : Просвещение, 1989. – 159 с.
4. Особливості роботи студентів із психологічною літературою / укл. О.А. Черепехіна. – Запоріжжя : ГУ “ЗІДМУ”, 2005. – 32 с.

ЧЕРЧАТА Л.М.

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК СЕРЕДОВИЩЕ КРЕАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Динамічні умови сучасного суспільного розвитку актуалізують потребу у фахівцях, зорієнтованих на безперервне оновлення раніше набутих знань. Запровадження в життя окреслених державними нормативними документами реформаторських перетворень у галузі освіти значною мірою зумовлюється тим, наскільки ефективно вищий навчальний заклад сформує у майбутнього фахівця усвідомлену потребу та навички самостійної праці, тому питання організації самостійної роботи студентів набуває все більшої значущості та актуальності.

Дидактична сутність поняття “самостійна робота” широко розглядається у науково-педагогічній літературі. Проте аналіз опрацьованого масиву літературних джерел дає змогу наразі констатувати факт відсутності єдиної загально визнаної конвенційної дефініції вищезгаданого феномену. Вивченням різних аспектів самостійної роботи (далі – СР) займається широке коло дослідників: соціологи, педагоги, психологи, фізіологи. Досліджуються форми і методи її активізації, аналізується обсяг і структура та розробляються засоби управління, планування й організації позааудиторної СР; бюджет часу студентів; розглядаються фізіологічні та гігієнічні основи її наукової організації; створюються методики формування у студентів культури розумової праці; розробляються методики розвитку у студентів навичок роботи зі спеціальною літературою; досліджуються форми і методи

організації СР студентів підготовчих відділень і курсів; аналізується процес спадкоємності методів і форм СР в загальноосвітніх школах і ВНЗ [7, с. 134].

Різні аспекти, які торкаються вивчення особливостей організації самостійної роботи студентів у виші, неодноразово ставали об'єктом наукових досліджень вчених і сьогодні не менш широко продовжують обговорюватися на сторінках як вітчизняної, так і зарубіжної педагогічної, навчально-методичної літератури, у ході науково-практичних конференцій, на Інтернет-форумах (А. Алексюк, А. Аюрзайн, В. Буряк, М. Гарунов, С. Гончаренко, М. Єрастов, Б. Єсипов, І. Зимня, І. Ільясов, В. Козаков, І. Лернер, В. Ляудіс, Р. Нізамов, Н. Ничкало, П. Підкасистий, М. Солдатенко, А. Усова, А. Цюприк, М. Ярмаченко, В. Ягупов та інші).

Слід зазначити, що в умовах постіндустріального суспільства, інформатизації, розвитку нових цифрових технологій, економіки, яка ґрунтується на знаннях та інноваціях, що пронизують усі сфери людської діяльності, сучасна система освіти орієнтована не на заучування студентами “мертвих” знань, а на творче пізнання ними світу, оволодіння певним набором ключових компетенцій, які уможливають оптимальне включення останніх у динаміку соціокультурного розвитку. Інакше кажучи, сучасна система освіти покликана розвивати креативність студентів як домінуючий спосіб мислення.

Швидкий розвиток сучасних технологій, які більше не вимагають від фахівця відтворення шаблонних, готових рішень поставлених завдань, висуває необхідність поєднання творчої самостійності студента з комбінаторикою мислення. Зрозуміло, що колись актуальні завдання і способи їх розв'язання наразі можуть виявитися неактуальними і застарілими, тому надзвичайно важливим для випускника вишу є навчитися самостійно розробляти алгоритми розв'язання завдань, які повсякчас постають перед ними.

Навчання самостійності, а відтак, творчої ініціативи і самореалізації висуває перед вищими навчальними закладами ряд складних і комплексних завдань. Щоб уявити повною мірою відповідні цим завданням організацію і зміст навчально-виховного процесу, вважаємо за доцільне розглянути окремі аспекти розвитку креативності та креативного мислення, які мають бути одними з основних напрямів удосконалення системи освіти в цілому [1, с. 84], а також виявити роль і значення самостійної роботи у розвитку останніх, що, власне й є *метою статті*.

Г. Коджаспірова пропонує розуміти креативність як рівень творчої обдарованості, здатності до творчості, яка і становить відносно стійку характеристику особистості [3, с. 147].

Більшість дослідників визначають креативність як здатність створювати продукт з характерною для нього новизною і водночас відповідністю контексту, у якому він знаходиться [4, с. 20]. На думку Х.Е. Тріка, у загальному вигляді поняття креативності поєднує минулі, поточні і/або наступні характеристики процесу, у результаті якого людина створює щось таке, чого не існувало раніше [5, с. 357]. Таким продуктом може бути, наприклад, ідея, музичний або художній твір, оповідання тощо. Опрацьовані нами літературні джерела вказують на можливість використання різних критеріїв для оцінювання креативності. Так, з огляду на наведене вище визначення будь-який продукт є новим, проте поза

будь-яких сумнівів відмінність міри новизни останнього є цілком очевидною. Т. Любарт, наприклад, наводить іншу характеристику – адаптивність, іншими словами прийнятність за даних обставин. Як такі критерії можуть розглядатися важливість продукту для користувача, якість роботи, технічні характеристики тощо. Проте зауважимо, що для сучасного суспільства характерною є відсутність чітких критеріїв креативності продукту діяльності, відтак креативність оцінюється з огляду на єдину соціальну оцінку. Різні люди і соціальні групи, як правило, по-різному оцінюють результати творчості.

Зрозуміло, що підготовка в системі вищої освіти студентів, здатних самостійно реалізовувати себе у креативній діяльності, результатом якої стають продукти з досить невизначеними властивостями, – справа надто складна. Описати або виміряти креативність доступними засобами неможливо. Виявляється зазвичай вона неоднаково, особливо, коли йдеться про творчість. У таких випадках часто говорять про осяяння, натхнення або інсайт як миттєвий прояв креативності. Слід зазначити, що такий прояв натхнення з'являється і минає так само швидко і несподівано. До того ж, як вважає Т. Любарт, такий вид креативності слід розуміти як поєднання когнітивних, конативних, емоційних і середовищних чинників, коли для кожної людини притаманним є свій унікальний набір останніх [4, с. 24]. Тому створення такого виду креативності у масових масштабах видається неможливим і пояснюється відсутністю механізму, який би це дозволяв.

Інший, більш доступний для формування та розвитку в системі освіти вид креативності – той, який є результатом наполегливої праці, систематичних занять людей з високою мотивацією. Якщо якась діяльність повністю поглинає людину, тоді правомірно говорити про акт творчості. Термін “креативність” більше використовується для вивчення творчої особистості у психологічних дослідженнях [6, с. 127–128]. Розділяємо точку зору Л. Амлинського, який наголошує на тому, що креативність не може становити предмет того, чи іншого навчального курсу [1, с. 84]. Її слід розвивати послідовно, використовуючи при цьому цілеспрямовані методи навчання всього комплексу загальноосвітніх і спеціальних дисциплін. Введення різних аспектів креативності в навчально-виховний процес, постійний розвиток креативності у викладанні кожної дисципліни, на всіх курсах і для всіх студентів уможлиблює вирішення цього завдання.

Найкраще креативність розвивається через мотивований пошук оптимального вирішення завдань (за умови, що вони не типові і мають значну кількість варіантів вирішення). Візьмемо для прикладу пошук інформації в Інтернеті. Такий вид діяльності потребує від студента паралельного вибору оптимального вирішення цілого комплексу завдань. Він має визначити найбільш прийнятний алгоритм пошуку, вибрати з предметного поля, використовуючи прогнозування результатів на основі попереднього аналізу, найбільш ймовірні за частотністю ключові поняття, отримавши масив релевантних документів, керуючись знанням законів інформаційного Інтернет-середовища (80% необхідної інформації за умови правильної методики пошуку знаходиться в перших 20% знайденої інформації), відібрати найбільш перспективні документи. Отримання інформації ще не завершує процес пошуку. Оскільки будь-який користувач одночасно виступає в Інтернеті як читач, автор, видавець, цензор тощо, отриману інфор-

мацію ще слід відсортувати з погляду якості, прийнятної для цього випадку, а це також потребує вибору оптимального рішення.

Успішність будь-якої навчально-когнітивної діяльності у розвитку креативності студента пов'язана з особливостями його мислення. Та яким би воно не було, у виші усіма можливими способами має набувати розвитку креативне мислення. За визначальні характеристики креативного мислення студента дослідники визнають швидкість, гнучкість, мобільність пізнавальних процесів і розумових операцій, включаючи аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, конкретизацію [2, с. 35].

Не так давно освічена людина могла почуватися досить комфортно як у професійному, так і в побутовому середовищі отримавши якусь суму вузькопрофесійних і “класичних” знань, які визначали її кругозір. Наразі ж ми свідомі того, що такі звичні для нас речі все більше втрачають свою актуальність, поступаючись зовсім іншій швидкоплинній реальності, у якій основною чеснотою освіченої людини є не набір знань, а вміння орієнтуватися у шаленому потоці різноманітної інформації і самостійно визначати, яка саме інформація є найкориснішою для її успішного життя в той чи інший момент. Тобто нова парадигма освіти вимагає поступово відмовитися від негнучких алгоритмів і застарілих схем. На всіх стадіях навчання для розв'язання будь-яких завдань потрібний креативний підхід, починаючи від постановки мети і до її досягнення.

Якщо творча активність полягає у самостійній постановці завдань та їх вирішенні, то саме самостійна робота студента має стати основною організаційною формою розвитку креативності. СР у найрізноманітніших формах, зорієнтована на розвиток креативності і креативного мислення, може набути розвитку у самонавчанні. Вищим досягненням для студента у такому випадку може стати власне цілепокладання, а потім самостійне планування, виокремлення завдань і розробка стратегій їх розв'язання і, нарешті, самостійний вибір способу вирішення кожного завдання окремо.

У системі вищої освіти СР традиційно розглядають як індивідуальну або колективну діяльність студентів, яку вони здійснюють самостійно в аудиторії або в позааудиторний час за завданням, але без безпосередньої участі викладача, який визначає цілі цього виду діяльності. Почасти це відбувається за певною схемою і з подальшим контролем результатів СР з боку викладача. СР завжди оцінювали з погляду її ефективності, яка визначається мотивацією, наявністю у студентів інтелектуальних умінь і навичок, загальною ерудицією, вмінням працювати з джерелами інформації, ефективно спілкуватися, особистісними якостями студента й самоорганізованістю [2, с. 138]. СР має трансформуватися у самостійну творчу діяльність, яка можлива тільки за наявності або за умови дотримання ряду умов, які частково збігаються з тими, що потрібні для ефективної СР:

- висока мотивація студента;
- відповідальність за результати власної навчально-пізнавальної діяльності;
- індивідуальна постановка цілей СР;
- вироблення алгоритму власної самостійної роботи;
- регулярність СР;
- нові форми контролю результатів тощо.

Для здійснення творчої або креативної діяльності студент має ознайомитися із законами творчості з метою розуміння того, які якості необхідно розвивати в собі на основі цих законів, а також постійно тренувати здібності у найрізноманітніших видах діяльності [6].

Таким чином, можемо дійти висновку, що необхідність різнобічного вивчення проблеми дослідження особливостей організації самостійної роботи є самоочевидною. Ефективна самостійна робота, як правило, стає самостійною творчою діяльністю і сприяє розвитку креативного мислення студента. Оскільки однією з основних цілей системи вищої освіти є розвиток інтелектуальних здібностей студента, взаємозв'язок креативності і творчих здібностей особистості з наявністю та розвитком її інтелектуальних здібностей видається особливо важливим. Поєднання цілей розвитку творчих та інтелектуальних здібностей уможливить ефективну підготовку майбутніх фахівців з притаманними їм відповідними якостями, що сприяють зростанню професіоналізму і досягненню найвищих результатів у сфері майбутньої зайнятості.

Література

1. Амлинский Л.З. Научные библиотеки информационного общества: организация и технология / Л.З. Амлинский. – СПб. : Профессия, 2008. – С. 84.
2. Дьяченко М.И. Психология высшей школы / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович, С.Л. Кандыбович. – Минск : Харвест, 2006. – С. 35.
3. Каджаспирова Г.М. Словарь по педагогике / Г.М. Каджаспирова, А.Ю. Каджаспирова. – М. : ИКЦ МарТ ; Ростов н/Д : МарТ, 2005. – С. 147.
4. Любарт Т. Психология креативности : пер. с фр. / Т. Любарт, К. Миришу, С. Торджман, Ф. Зенасни. – М. : Когито-Центр, 2009.
5. Психология мышления / [под ред. Ю.Б. Гиппенрейтера, В.А. Спиридонова, М.В. Фаликмана, В.В. Петухова]. – [2-е изд., перераб и доп]. – М. : Астрель, 2008.
6. Сисоева С.О. Основы педагогической творчости : [підручник] / С.О. Сисоева. – К. : Міленіум, 2006.
7. Черчата Л.М. Позааудиторне читання як складова самостійної роботи студентів немовних спеціальностей / Л.М. Черчата // Аспекти дослідження іноземних мов і лінгвометодичні основи викладання : зб. статей / [за ред. В.К. Зернової]. – Полтава, 2007. – Вип. 3. – С. 134.

ШЕВЧЕНКО В.І.

НЕСТАНДАРТНІ ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Одним із найважливіших стратегічних завдань, що постають перед сучасною педагогічною освітою, є саморозвиток особистості майбутнього творчого, креативного вчителя, здатного не тільки реалізовувати вже існуючі педагогічні технології, але й виходити за межі загальновідомої педагогічної діяльності, підходити нестандартно до погляду на навчально-виховний процес, упроваджувати педагогічні інновації. Основною умовою такого розвитку є здатність самостійно працювати, яка має формуватися у майбутнього вчителя в процесі його професійної підготовки.